

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI**

**YANGI O'ZBEKISTON: FAN,
TA'LIM VA INNOVATSIYA
MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA
ILMIY-TEXNIK ANJUMAN
MATERIALLARI TO'PLAMI**

1-QISM

**9-10-APREL
2024-YIL**

WWW.JBNUU.UZ

INFO@JBNUU.UZ

[JBNUU.UZ](https://www.instagram.com/jbnuu.uz)

[JBNUU.UZ](https://www.facebook.com/jbnuu.uz)

[@UZMUJIZZAXFILIALI](https://www.telegram.com/@uzmu_jizzax_filiali)

146.	Mutalov D.Abdullayeva G. Turk tilidagi nutq fe'llarining lug'aviy-ma'naviy tasnifi va semantik xususiyatlari	
147.	Мирзахолов Н.Т. Искусственный интеллект как продукт человеческого мышления	
148.	Nasirov B.U. Aholi ijtimoiy hayotida xizmat ko'rsatish muassasalari faoliyati (Sovet davrida o'zbekiston umumiy ovqatlanish tizimi misolida)	
149.	Nurqulova R.R. Muhammad Shayboniyxon va uning xayoti	
150.	Nigmatov K.I. Xalqaro huquqda tmlarning ijtimoiy javobgarligi konsepsiyasini takomillashtirishning ayrim masalalari (o'zbekiston misolida)	
151.	Odiljonova K.A. O'quvchilarda leksik kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy modeli.	
152.	Shukurov O. Jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda yoshlar ijtimoiy faolligining ahamiyati	
153.	Ortiqov O.X. Alimov N. Mamatqulov Z. Zamonaviy shaxsni tarbiyalash ahloqiy fazilatlarini yuksaltirish tamoyillari	
154.	O'ktamov M. Toshpo'lotova J. Musurmanova Y. Aniq fanlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llagan holda dars jarayonlarini tashkil etish	
155.	Parmanov A.A.Bektemirova L.H. Xalqaro pisa tadqiqotlarida matematika fanidan respublikamiz ta'lim tizimida mavjud muammolar haqida	
156.	Qayumova O.B. Shoyim Bo'tayev hikoyalaridagi obrazlarda davr va qahramon masalasi	
157.	Qilichova M.X. Sharof Rashidov asarlaridan yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda foydalanish ilmiy pedagogik muammo sifatida	
158.	Qodiraliyeva I.B. Nodavlat universitetlar talabalarining huquq va majburiyatlari: qiyosiy tahlil	
159.	Rahmonova D.Z. Deviant xulqni tadqiq etishning ilmiy -amaliy tajribasi	
160.	Rashidova G.G'. Maksimova N.L. Interfaol metodlarning pedagogik va psixologik xususiyatlari	
161.	Rashidova G.G'. Soyimnazarov N.B. Toshboyeva Sh. Psixolog faoliyati modellari va uning ustuvor vazifalarini aniqlashning psixologik xususiyatlari	
162.	Ravshanov O. Talabalar orasida internetga qaramlik va uning oqibatlarini	
163.	Rustamova M.M. Mustaqillik davrida O'zbekistonda xotin-qizlarga oid davlat siyosati va huquqiy asoslari	
164.	Saitkasimov A.Isaxonov J. Jamiyat va inson farovonligini ta'minlashda ijtimoiy sohani modernizatsiyalashning ahamiyati	
165.	Safina F.A. The problem of comparative study of foreign languages	
166.	Safina F.A. Foreign language learning strategies	
167.	Saidov J. Jizzax vohasining ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga mo'g'ullar istilosining ta'siri	
168.	Saydaliyeva M. Stilistik ilmiy paradigmaning shakllanish tarixi.	
169.	Sattarova M.D. Innovatsion yondashuvlar asosida investitsion muhitni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari	
170.	Sattorova D. Efficient approaches for instructing english verbal skills in a non-language-focused university setting	
171.	Sadullayev H.M. Mamarizayev I.M. Improving the quality of technical sciences in higher education institutions, the problems of training advanced personnel and their solution	
172.	Shapiyev Sh.T. O'zbekiston va Hindistonning ilm-fan va ta'lim sohasidagi hamkorligi	

SHOYIM BO'TAYEV HIKOYALARIDAGI OBRAZLARDA DAVR VA QAHRAMON MASALASI

Qayumova Ozoda Botir qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ishda yozuvchi Shoyim Bo'tayev hikoyalaridagi obrazlarda davr va qahramon masalasi, hikoyalaridagi davr va ijtimoiy muhit, qahramon ruhiyati tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: *ijod kayfiyati, syudjet, ijtimoiy muhit, milliylik, kontrast tasvir, davr va qahramon*

Kirish. Adabiyot olami misoli bir ummon. Bu ummondan har bir yozuvchi o'zining istedodi qadar dur-u javohirlarini teradi. Ummon qa'ridagi dur-u javohirlar misoli so'zlarning sarasini ipga marjondek terib, ulardan badiiy asarni yaratish esa juda oson ish emas. Buning uchun, avvalo, Alloh bergan chinakam iste'dod hamda Adabiyotshunoslikka doir yetarli ilm bo'lishi kerak. Ana shunday o'ziga xos iste'dod sohibi bo'lgan Shoyim Bo'tayev bugungi kun adabiyotshunosligida o'z o'miga ega yozuvchilardan desak xato bo'lmaydi. Sh.Bo'tayevning "Dunyoning sarhisobi bor", undan so'ng "Endi bari boshqacha" hikoyalar to'plami chop etilgan. "Kunbotardagi bog" qissasi asosida "Bog" deb nomlangan yetti qismli videofilm yaratilgan. Bundan tashqari yozuvchining "Shox" romani ham ko'pchilik kitobxonlarning nazariga tushib ulgurdi.

Asosiy qism. Sh.Bo'tayev ayniqsa hikoya janrida barakali ijod qilayotgan yozuvchilardan. Muallif hikoylarida o'zbek xalqiga xos milliy ruh, soddalik va samimiyat nafasi ufurib turadi. Hikoyalarida qahramonning faqat dard-u hasratga to'la holatlaridan ko'ra hayotdagi turli xil insonlarga xos xarakter real voqelar asosida tasvirlanadi. Yozuvchining "Qarz" nomli hikoyasida birgina talaba obrazi orqali butun bir qishloq odamlariga xos soddalik, samimiylik kabi xislatlar ochib beriladi. Talaba yigitning birinchi marta ko'rib turgan Anatoliy(Tolik) ismli yigitga bir so'raganidan qarz berib yuborishi soddalikning belgisi. Tolik bu shu qishloqda yashovchi urushda qatnashib, o'sha yoqda rus ayoliga uylangan Usmon ismli kishining farzandi. Ammo Usmon o'zga yurtda uzoq yashay olmay xotini va bolalarini tashlab, ancha yillar ilgari o'z yurtiga qaytib kelgan. Anatoliy esa vaqti yetgach, o'z otasini izlab shu qishloqqa keladi. Tojivoyning Tolik bilan tanishishi va o'sha zahotiyoq vino ichish uchun qarz so'raganda talaba bo'lishiga qaramay qarz berish jarayonlari tasvirlangan. Ammo shu choqqacha barcha Tolikka shubha nazari bilan qaraydi. Uni qanaqadir jinoyat qilib qo'ygan va shuning uchun o'zga yurtdan qochib otasini izlab kelgan degan mish-mishlar tarqatishadi. Ammo Tolik alal-oqibat qarzini uzadi. Bir qarashda jo'ngina

bo'lib tuyulgan hikoya g'oyasida faqatgina Tojivoy ismli talaba yigitning Tolikka qarz berishi nazarda tutilmagan. Bu yerda ba'zi odamlarning bir insonning asl maqsadini bilmay turib, bo'lar-bo'lmas g'iybat qilib, turli xil malomat toshlarini yog'dirganligini ko'rishimiz mumkin.

Shoyim Bo'tayev asarlaridagi roviy kesatiq, pichingga usta. U sho'ro davridagi rasmiy munosabatlarni o'miga qo'yib tasvirlaydi. Bir o'rinda "bo'yniga bo'yinbog' bog'langan xiradmand" ning qilmish bo'yinbog'ga nisbatan tasvir etiladi. Adibning "Qora tuman" hikoyasida ijtimoiy muhit, mustamlaka davriga xos "tumanli" kayfiyat ham Xolbo'ta obrazi tilidan aytilgan "qora tuman, qora tuman.." deya takror so'zlar qa'riga singdirib tasvirlanadi.[1] Asardagi Xolbo'ta, Saidmurod ponsod, Zokir lakot obrazi mustamlaka davri ijtimoiy muhit odamlari. Hikoyaning nomlanishida ham ramziy ma'noni uqishingiz mumkin. "Qora bulut" sarlavhasi orqali o'zbek xalqi osmonidagi salkam bir asrlilik, qora tumanli kunlar birgina shu nom ostiga olingandek go'yo.

Sh.Bo'tayevning "Yolg'iz odam" hikoyasini o'qir ekansiz, undagi Zulun obrazining ichki kechinmalari, dard-u hasratlari tasvirini ko'rishingiz mumkin. Hikoyaning boshida Zulunni o'n ikki yosh bola bo'lgan holida qirq yashar odamlarga tenglashtiriladi. Onasining bemorligi, hayotning turli xil qiyinchiliklari-yu, achchiq-chuchuk lahzalari go'yoki o'n ikki yosh bolani muddatidan oldin ulg'aytirib qo'ygandek. Bemor onasini ko'rish uchun kelgan hamshiraning o'zi bilan birga olib kelgan qizchasi Zulunning xayolida najot farishtasi, yupatuvchi, taskin beruvchi qiyofada saqlanib qoladi. Yillar o'tib farzandli bo'lib, hayot qozonida qaynab yurgan pallalarida ham ushbu nigoh hamon ko'z oldidan ketmaydi. Ayniqsa, doim "uyda go'sht qolmaganligi-yu, turmushidan noliyveradigan" xotini unga bo'lgan qo'pol munosabatlari ich-etini yeb bitiradi. Garchi ko'nglidagi bu alamlarini bironvga ayta olmasa-da, uning xatti-harakatlarida, o'y-xayollarida unga tinchlik bermaydi. Natijada unda na hayotga bo'lgan qiziqish, na ertangi kunga umid bor. Faqatgina hamon o'sha xayolidagi najotkor va yupatuvchi farishta timsolidagi qizchagina unga taskin berayotgandek tuyulaveradi. Ushbu hikoya orqali insonning hayoti faqat moddiy narsalarga bog'lanib qolmasligi, insonlar bir-birlariga ruhiy jihatdan dalda bera oladigan bir yupanch bo'lishi kerakligini xulosa qilish mumkin.

Yozuvching o'zi o'ylagan, ko'nglidan o'tkazgan his-tuyg'ulari o'z asarlariga undagi obrazlarga ko'chadi. Bu asarlarni qanday tahlil qilish. Undan qanday xulosa chiqarish har bir kitobxonning o'ziga bog'liq. Chunki har bir inson o'zgacha bir olam, takrorlanmas taqdirlardan iborat. Zero Tanqidchi Belinskiy aytganidek, adabiyot bu – "xalq fikrining so'nggi va oliy ifodasi"dir.[2] Adabiyot ijtimoiy ongning shakllaridan yoki sohalaridan biridir. Shu bilan birga, xalq fikrining o'ziga xos ifodasi.

Xulosa. Shoyim Bo'tayev o'z ijodiy uslubiga, o'ziga xos ovozga va sozga ega. Uning ijodi milliy nasrchiligimizning eng yaxshi an'alarini jahon nasrchiligi yutuqlari bilan omuxta tarzda ifoda etishda namoyon bo'lmoqda. Xuddi shu jihatdan uning hikoyalari e'tiborga loyiqdir. Garchi hikoyalarida qishloq kishilari hayoti, orzu-intilishlari haqida hikoya qilsa-da, aslida xalqimiz ma'naviyatiga xos milliy ildizlar, manbalar va hamisha yashovchan samarali an'analarni ham ko'z-ko'z qiladi.

Ayniqsa, qishloq kishilariga xos fe'l-atvor, samimiy va beg'ubor tuyg'ular nihoyatda go'zal va shirali tilda, oddiy, aniq va ravon tasvirlanadi. Shular asarga joziba bag'ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar va internet saytlar:

1. Bo'tayev.Sh. Hayot. – T.: Sharq, 2000.
2. Belinskiy. Tanlangan asarlar. 3- tom – M., 1948- y.
3. Yo'ldoshev Q. Yoniq so'z. – T.: 2006-y.
4. Yo'ldoshev Q. Badiiy asar tahlili metodikasi. – T.: 2005-y.
5. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. – T.: 2008-y.
6. Normatov. U Umidbaxsh tamoyollar. –T.: Ma'naviyat, 2000.
7. Sarimsoqov. B Badiiylik asoslari va mezonlari. – T.: 2004